

Motion till riksdagen

1986/87:Jo837

Karl Erik Olsson m. fl. (c)

Naturskyddet

Sammanfattning

För första gången på tio år ökar åter utsläppen av svaveldioxid och kväveoxider. Det finns ett stort behov av kalkning av försurade områden. Trots det har regeringen inte använt drygt 97 milj. kr. till kalkningsinsatser. Centern föreslår att kalkningsprogrammet fullföljs.

Genetiska resurser är en grund för allt liv. Centerpartiet vill ha ett handlingsprogram för bevarande av genetiska resurser.

Antarktis bör skyddas som en internationell nationalpark. Sverige bör inte delta i exploateringen av Antarktis, menar centern.

De fyra outbyggda norrlandsälvarna bör förklaras som nationalälvar.

Fjällskogarna är unika i den svenska naturen. En naturvårdsgrens bör tas fram, för att ge skydd för skogen ovanför denna. Bidrag för skogsbilvägar bör ej ges ovanför naturvårdsgrensen.

Utbildningen måste förbättras så att den ger grundläggande kunskaper i miljövärd. Först då kan arbetet för en god miljö ge resultat på alla områden.

Inledning

Miljöfrågorna handlar om liv, överlevnad och hälsa. Miljöpolitiken omfattar människans livsvillkor i vid mening och därför krävs en helhetsinriktad miljöpolitik.

Koldioxidhöjningen hotar att helt förändra livsförutsättningarna på jorden. Försurningen hotar att utarma jorden från en mängd arter och minskar naturens produktionsförmåga. Kärnkraftsolyckor, som den i Tjernobyl gör naturens produkter otjänliga som föda och förändrar vår förmåga att uppskatta naturen. Gifterna och växtnäringläckaget hotar livet i havet. Med nedläggning av jordbruksmark försvinner det öppna landskapet.

Icke-miljöpolitiska beslut får stora miljökonsekvenser. Ekologisk kunskap är därför ett viktigt underlag i allt beslutsfattande. Dessutom behövs lagar som sätter gränser utifrån naturens möjligheter. Ekonomiska styrmedel inom ramen för marknadsekonomin kan vara effektiva i arbetet för en god miljö. Centerpartiet har också lagt fram motioner om miljöavgifter som ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken och Sverige i det internationella miljösamarbetet. Ett internationellt samarbete är en förutsättning för att komma till rätta med dagens och framtidens miljöproblem.

För första gången på tio år ökar nu åter svavel- och kväveoxidutsläppen. Det är dessa föroreningar som står för huvuddelen av försurningen. 80 % av sjöarna i sydvästra Sverige och hälften av sjöarna i mellersta Sverige är drabbade av försurningen. Om tillväxten i våra skogar minskar med några procent, leder försurningsskadorna snabbt till miljardförluster.

Centerpartiet har i en motion lagt fram förslag till avvecklingsplan för försurningen. Vi anser att försurningen är ett av våra mest akuta miljöproblem i dag. Det är därför med förvåning som vi har tagit del av budgetpropositionen, i vilken det framgår att kalkningsinsatserna har lagts i "träda" av regeringen och ansvariga myndigheter. Trots det stora behovet av insatser finns drygt 97 milj. kr. reserverade för tidigare år. Vi föreslår att riksdagen uttalar att kalkningsinsatserna skall genomföras i enlighet med det handlingsprogram som riksdagen beslutat om.

Genetiska resurser

Vi anser det vara värdefullt att ett nytt anslag nu införs för hotade växt- och djurarter, men det är inte tillräckligt för att kunna skydda värdefulla resurser.

De genetiska resurserna är en viktig bas för mänsklighetens överlevnad. Dessa resurser, som vid klok skötsel är ständigt förnybara, förstörs nu snabbare än någon annan naturresurs.

Någon samordnad strategi för bevarande av genetiska resurser finns inte i Sverige. Det finns vissa riktlinjer uttryckta i statliga utredningar rörande genurresurser hos kulturväxter, skogsträd och husdjur. Därutöver har olika myndigheter, t. ex. statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen, lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen, formulerat principer för bevarande av genurresurser inom sina resp. områden.

En strategi för hushållning med genetiska resurser i Sverige bör beskriva dels allmänna övergripande mål, dels mål som rör grupper av organismer och enskilda sektorer såsom jordbruk, fiske etc. Strategin skall innehålla ett konkret handlingsprogram.

De resurser i form av genetisk variation som bör bevaras är:

- a) arter
- b) genetisk variation i form av olikheter mellan populationer och individer inom arter
- c) värdefulla mutationer och anlagskombinationer framställda hos växtförädlare och andra forskningsinstitutioner.

Strategin för genurresursbevarande bör vara inriktad på att kartlägga och bevara den existerande genetiska variationen och inte endast hotade arter, raser och sorter.

Ett handlingsprogram för bevarande av genetiska resurser bör beskriva såväl genbanksverksamhet, forskningsbehov som hänsynsregler för de verksamheter som utnyttjar mark och vatten. Hänsyn till den naturliga faunan och florán måste komma in som en naturlig del i samhällsplaneringen på nationell, regional och lokal nivå.

Det bör understrykas att en strategi för bevarande av genetiska resurser bör innefatta mikroorganismer.

Mot. 1986/87
Jo837

En strategi för bevarande av genetiska resurser bör således snarast utvecklas. Den skall beskriva mål för olika organismgrupper och ett handlingsprogram för forskning och praktiska åtgärder.

Skydd för Antarktis

Antarktis spelar en avgörande roll i jordens ekologiska system. bl. a. genom den betydelse som Antarktis har för det globala klimatet och cirkulationen i oceanerna. Förändringar på och kring Antarktis kan därmed komma att påverka förhållanden även på mycket långa avstånd från Antarktis.

Antarktis miljö är mycket känslig. Jordarna är tunna och enkelt uppbyggda, vegetationen mycket sparsam och de få sjöar som finns är känsliga för påverkan och återhämtar sig endast långsamt från mänskliga ingrepp.

Trots omfattande forskningsinsatser under snart 100 år är kunskaperna om den antarktiska miljön och dess ekosystem helt otillräckliga.

Antarktis kan med fog sägas vara det enda större område på jorden som ännu inte utsatts för mänskliga ingrepp i någon större omfattning. Områdets betydelse som referensområde för forskningen är därför ovärderligt och kan förväntas öka efter hand som övriga delar av jorden utsätts för ett alltmer ökande tryck från en växande befolkning.

Genom de förhandlingar som pågått under flera år om ett avtal om mineralutvinning på Antarktis eller på havsbottenarna utanför kontinenten, har frågan om ett totalskydd av området mot sådan exploatering blivit högaktuell. En sådan utvinning skulle innebära allvarliga störningar, dels från den normala driften, dels stora risker för utsläpp genom olyckor t. ex. med stora tankbåtar i svåra isförhållanden eller genom en utblåsning från en oljekälla på havsbotten.

Den svenska regeringen avser att delta i exploateringen av Antarktis resurser och avsätta forskningsresurser för detta. Vi anser att Sverige i stället bör ta initiativ genom UNEP, FN:s miljöorgan för att få Antarktis förklarad som internationell nationalpark, öppen för alla länder för fredlig samverkan och fri forskning.

Skydd för nationalälvar

Den fortsatta utbyggnaden av vattenkraften måste vara försiktig och miljöanpassad. Gällande riktlinjer för den fysiska riksplaneringen måste ligga fast. De fyra utbyggda Norrlandsälvarnas framtid diskuteras ofta trots riksdagsuttalanden. Från centerns sida har vi vid upprepade tillfällen i riksdagen deklarerat att dessa älvar måste skyddas från exploatering för vattenkraft. Vi anser nu att det finns skäl pröva hur en förstärkning av skyddet kan göras. Vi anser att riksdagen bör besluta att undanta de fyra utbyggda Norrlandsälvarna från framtida exploatering genom att riksdagen förklarar dessa som nationalälvar.

Fjällskogar

Natur- och urskogarna längs den svenska fjällkedjan hör till de sista av människan orörda eller nästan orörda barrskogsekosystemen. Till sin ytvidd saknar de motsvarighet i Europa utanför Sovjetunionen. Endast inom Nordamerika och Sovjetunionen finns större orörda barrskogsarealer.

Den svenska fjällnära naturskogen sträcker sig i nästan obruten följd längs hela den 100 mil långa fjällkedjan. Den bidrar tillsammans med myr, sjö, fjällbjörkskog och kalfjäll till en enastående naturlig biotopmosaik. Förutsättningarna för en mångsidig komplett fauna och naturligt fungerande ekosystem är därför mycket goda.

Dessa gamla lavbärande skogar har också mycket stor betydelse för rennäringen, främst under perioder med hård skare, då renarna inte kommer åt marklavarna. Denna tid på året utgör flaskhalsen för rennäringen. Ju fler av dessa lavbärande skogar som avverkas, desto sämre blir möjligheterna för renarna att klara sig under vintern.

För renskötseln gäller att den i dag och för framtiden måste bygga på vad markerna naturligen avkastar. För att detta skall vara möjligt, krävs att det finns marker för de samiska näringarna. Redan i dag finns i turistnäringen 1/3 av antalet årssysselsatta inom jord- och skogsbruket i de fyra fjällkommunerna. Skogen utgör Sveriges största tillgång för turismen och de fjällnära skogarna tillhör den sista vildmarken i Europa. Dess turistvärde hänger intimt samman med livskraftig samekultur och rennäring.

Vi finner ett värde i att riksdagen år 1984 kunde dra upp vissa riktlinjer för utnyttjande av de fjällnära skogarna. Vi anser att riksdagen bör gå vidare för att säkerställa att fjällskogarna bevaras.

En tillämpning av sådana mer småskaliga skogsbruksmetoder måste vara grundläggande i fjällskogsområdet.

Vidare bör utredas hur en naturvårdsgräns på biologiska grunder kan upprättas. Ovanför denna bör inget storskaligt skogsbruk bedrivas. Inrättandet av en sådan gräns kräver en noggrann utredning och begränsning av avverkning ovanför gamla skogsodlingsgränsen bör gälla i väntan på utredningens färdigställande.

Medel från bidraget för byggande av skogsbilvägar har använts för vägar också ovanför skogsodlingsgränsen. I själva verket har det varit avgörande för att göra det lönsamt för storskogsbruket att avverka i dessa områden. Vi anser att riksdagen bör besluta att detta anslag inte får användas för vägar ovan skogsodlingsgränsen.

Naturvård

I Sverige finns i dag 20 nationalparker, drygt 1 200 naturreservat, ett 50-tal naturvårdsområden, drygt 600 djurskyddsområden och 1 300 naturminnen. Trots att arbetet med att avsätta naturvårdsobjekt har pågått under lång tid har hittills endast ca 20 % av landets riksobjekt för vetenskaplig naturvård och friluftsliv blivit säkerställda på ett tillfredsställande sätt. Klyftan mellan behovet av skötsel och vårdanslaget har blivit större och större. Hittills har klyftan till en del kunnat fyllas upp med beredskapsmedel. På senare år har

dock skett en kraftig minskning av medlen till beredskapsarbeten för naturvård, vilket har fått negativa följder för skötseln. Centerpartiet har under en följd av år föreslagit åtgärder för att förstärka skyddet av naturvärden. Vi anser att en förbättring kan ske om följande åtgärder prövas:

- En översyn bör ske av alla naturvårdsobjekt. De objekt som inte längre är motiverade av naturvårdsskäl bör upphävas. De friluftreservat som finns bör överföras till kommunerna eller annan intresserad organisation. De statliga insatserna för vård av naturvårdsobjekt bör koncentreras till områden som är av riksintresse för naturvård och friluftsliv.

- Markägare bör anlitas för praktisk skötsel av naturvårdsobjekten. Även ideella organisationer för bl. a. naturskydd, hembygdsvård och friluftsliv är viktiga resurser som bör tas till vara i större utsträckning än för närvarande. Den särställning som skogsvårdsstyrelserna och domänverket haft som förvaltare bör upphöra, i stället bör också entreprenör kunna anlitas.

- Naturvårdsverket bör se över hanteringen av vårdanslaget med syfte att minska utgifterna och i stället eftersträva en god skötsel.

- Kostnaderna för att upprätta skötselplaner och igångsättande av naturvårdsobjekt bör belasta anslaget Mark för naturvård.

- En fond bör tillskapas för vård av och inköp av naturvårdsobjekt. Företag och allmänhet skall ha möjlighet att lämna bidrag via fonden, likaså bör det vara möjligt att testamentera pengar till fonden.

- 10 milj. kr. bör överföras från domänfonden till anslaget Mark för naturvård. Det bör ske genom att domänverkets stamkapital nedskrivs med värdet av de skogar som överförs till naturreservat. Sedan 1967 har få domänreservat bildats. Ett betydande antal omistliga naturvårdsobjekt i form av ännu oskyddade urskogar och annan värdefull mark finns i domänverkets ägo. Vi anser att domänverket måste medverka till dels bildande av naturreservat på egen mark och dels vid behov bidra med ersättningsmark till privata markägare vid bildande av reservat.

Föryngring av lågproducerande skogar

I södra och mellersta Sverige utgörs de s. k. 5:3-skogarna till stor del av igenväxande hagmarker. Många av dessa har utvecklats till lövskogar med stort naturvärde. Ibland fungerar lokalerna som ersättningslokaler för arter som tidigare fanns i genuina lövurskogar. Avsikten är visserligen inte att statsbidrag skall utbetalas till föryngring av skog med höga naturvärden. På många håll har därför 5:3-objekten, ofta av ideellt arbetande personer, inventerats med avseende på naturvärdet. Vidare skall ett samråd mellan länstyrelserna och skogsvårdsstyrelserna sörja för att de mest naturvårdsintressanta områdena undantas från de områden som är bidragsberättigade. Inventeringsunderlaget är dock ofta bristfälligt. Det är därför inte ovanligt att även områden med höga naturvärden i dag föryngras med hjälp av statsbidrag.

Dessutom innebär 5:3-satsningen en avsevärd minskning av antalet smärre lövskogar av vilka många visserligen inte var för sig kan klassas som så värdefulla att de kan undgå 5:3-bidrag men som tillsammans är en mycket

stor resurs för fauna och flora. Sammantagna utgör dessa marker mellan uppodlad jord där många djur- och växtarter fortfarande har en möjlighet att fortleva.

Mot. 1986/87
Jo837

I Norrland används 5:3-bidragen främst för insatser i dimensionshuggna, glest växande barrskogar. Dessa skogars naturvärden och betydelse från andra synpunkter, främst rennäringen, är ofullständigt kända. Vi anser mot denna bakgrund att 5:3-bidraget bör upphöra.

Utbildning

Den långsiktiga hushållningen med naturresurserna och hoten från de många föroreningarna i vår omgivning, är frågor som angår alla människor. En nödvändig förutsättning för att samhället skall kunna utvecklas på en hållbar ekologisk grund och för att människor även på lång sikt skall kunna garanteras en rimligt livskvalitet, är därför att alla medborgare har goda insikter om natur och naturresurshushållning samt om natur- och miljövärd. Sådana insikter måste bygga både på kunskapsinläring och på en verklig känsla för naturen, förvärvat under riktiga kontakter med naturen ända från barndomen.

Utbildning är ett av de viktigaste medlen för att åstadkomma en bättre hushållning i framtiden. Det är därför angeläget att en strategi tas fram för att förbättra och intensifiera utbildning i miljövärd. När det gäller den högre utbildningen och forskningen, vill vi understryka behovet av en utökad grundforskning. Bland de mest angelägna reformerna på kort sikt är miljövärdutbildningen i civilingenjörsutbildningen, och då helst genom integration av miljövärdaspekter och administrativa utbildningslinjerna är också viktiga. Det är nödvändigt att också lärarutbildningen förstärks med grundkunskaper i ekologi.

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kalkningsprogrammet skall fullföljas,

2. att riksdagen hos regeringen begär en strategi för bevarande av genetiska resurser i enlighet med motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om initiativ för att få Antarktis förklarad som internationell nationalpark.

[att riksdagen beslutar att för all framtid undanta de fyra outbyggda norrlandsälvarna från vattenkraftsutbyggnad,¹]

4. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om en naturvårdsgräns för fjällskogar,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att medel från anslaget Byggande av skogsbilvägar ej skall användas till vägar inom den nuvarande skogsodlingsgränsen.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om principerna för skötsel av naturreservat,

7. att riksdagen beslutar överföra 10 milj. kr. från domänfonden till anslaget Mark för naturvård.

Mot. 1986/87
Jo837

8. att riksdagen beslutar att bidraget för åtgärder i lågproducerad mark 5:3-bidraget upphör.

[att riksdagen begär att regeringen skall återkomma med förslag om förbättrad utbildning i naturresurshushållning och miljövard i enlighet med vad som anförts i motionen.²]

Stockholm den 27 januari 1987

Karl Erik Olsson (c)

Lennart Brunander (c)

Kjell A. Mattsson (c)

Birgitta Hambraeus (c)

Bertil Jonasson (c)

Kerstin Göthberg (c)

Karl-Anders Petersson (c)

Rune Thorén (c)

Ivar Franzén (c)

Agne Hansson (c)

¹ 1986/87:Bo524

² 1986/87:Ub682

